

הערות למורה

הספר עוסק בנושאים האלה:

כתיבה בכתיב מלא: האות ו כאם קריאה – תנועות החולם המלא והשורוק, סיומות המאפיינות מילים בלשון נקבה, צורות הריבוי, ה הידיעה, ו החיבור, הפועל בלשון עבר, הווה ועתיד, שינויים בבניין התפעל ופתח גנובה.

מבנה הספר

בספר יש כמה יחידות, וכל אחת מהן מיוחדת לנושא מסוים בכתיב. בתחילת כל יחידה תוצגנה כמה מילים בעלות מאפיין משותף.

הצעה לאופן הצגת רשימת המילים בדרך פרונטאלית על-ידי המורה

שלב ראשון – כתיבה והגייה בו-זמנית

המורה כותב על הלוח את המילים ובזמן הכתיבה הוגה כל צירוף וצירוף.

שלב שני – מציאת אותיות משותפות

התלמידים מתבקשים למצוא את האותיות המשותפות לקבוצת המילים. המורה מדגיש אותיות אלה ומנסח יחד עם התלמידים את הכלל המתאים.

שלב שלישי – הדגשת אותיות משותפות

התלמידים מדגישים בחוברת שלהם את האותיות המשותפות על-פי הכלל שניסחו עם המורה.

שלב רביעי – הברקת מילים

המורה מציג לפני התלמידים כרטיס מילה לכמה שניות ואחר-כך מסתיר אותו. התלמידים קוראים את המילה, בודקים אם מופיעות בה האותיות המייצגות את הכלל, "מצלמים" אותה, שמים לב לכל מרכיביה וכותבים אותה. בשלב זה, התלמידים כותבים את המילה תוך כדי היגוי הברותיה. על המורה להזכיר לתלמידים, שהוספה או השמטה של אותיות משנה את משמעות המילה.

שלב חמישי – הכתבת מילים

התלמידים מתכוננים בבית או בכיתה להכתבה.

אפשר להראות להם את שיטת "האקורדיון":

1. התלמיד כותב בטור את רשימת המילים.
2. התלמיד מסמן בצבע את "האותיות המקשות" – האותיות ההומופוניות (א-ה-ע, ח-כ, ק-כ, ס-ש, ב-ו, ת-ט) ואת החוקים שיכולים לעזור לו לזכור את המילים.
3. התלמיד מקפל את הדף.
4. התלמיד שיושב על-ידו, או ההורה, מכתבים לו את רשימת המילים.

5. לאחר הכתיבה התלמיד פותח את הקיפול ובודק בעצמו בעזרת רשימת המילים. אם כתב נכון – הוא מסמן V. אם טעה, מסמן נקודה, מוחק את כל המילה, מסתכל בה שוב, חוזר על הכלל הנלמד וכותב את המילה מחדש. אם כתב נכון – הופך את הנקודה לפרח. על התלמיד לכתוב כל מילה שלוש פעמים בצורה נכונה.

6. בשלב מתקדם יותר אפשר ללמד את התלמיד ללמוד להכתבה באופן עצמאי. הוא יבחר בכל פעם רק 4-5 מילים, ישנן אותן בעל פה, יכתוב אותן ולא יצטרך סיוע של חבר או הורה בהכתבת המילים.

- כדאי להקצות בכיתה פינה, ובה יוצגו המילים שנלמדות באותו שבוע. מומלץ לשתף את התלמידים בבחירת המילים. אפשר לחלק את הכיתה לקבוצות, וכל קבוצה תבחר חמש מילים להכתבה (מתוך דפי העבודה או המשחקים) ותכתוב אותן על הלוח. אחרי שהתלמידים יכתבו במחברת שלהם את המילים ויתכוננו להכתבה, אפשר להכתיב את המילים ולראות איזו קבוצה בחרה את המילים הקשות ביותר לאיות.

- רצוי לבחור מילים מתוך ההכתבה, לבקש מהילדים לסמן את אותיות השורש ולמצוא מילים נוספות מאותה משפחה, כך יפנימו התלמידים טוב יותר את אותיות השורש. כדאי גם להקצות פינה לכללים החדשים שנלמדים בכיתה בכל יחידה, ולמשפחות מילים.

בספר יש מטלות שונות לתרגול הכלל הנלמד, כדי שהתלמידים יפנימו ויישמו אותו במהלך הכתיבה, מצויות בו פינות החוזרות על עצמן, כדי להקל על תהליך הלמידה.

הפינות המופיעות בספר:

פינת התבונה

בפינה זו מוצגת קבוצת מילים. התלמידים מגלים את המאפיין המשותף לקבוצת המילים ומנסחים את הכלל הלשוני.

פינת התרגול

בפינה זו מוצגת קבוצת מילים בעלת מאפיין משותף. התלמידים מזהים את השווה והשונה בין המילים ולומדים להבחין בכל אותיות המילה, תוך שהם מתמקדים באותיות המאפיינות את הכלל. הם כותבים את המילים ובזמן הכתיבה הוגים כל צירוף, משווים בין המילה שכתבו ובין המילה הכתובה בספר ומתקנים לפי הצורך. הפעילויות הקוגניטיביות הנדרשות לפעילות זו הן: יכולת תכנון, השוואה, עיבוד ובקרה.

דף ביקורת לדוגמה:

סמנו פנים שמחות או עצובות

1. הסתכלתי היטב בכל מרכיבי המילה.

2. זכרתי את הכלל וכתבתי על-פיו.

3. בזמן שכתבתי את המילה הגיתי כל צירוף.

4. כתבתי את כל האותיות של המילה.

פינת התמונות

התמונות בפינה מסייעות לתלמידים לזכור את הכלל הלשוני הנלמד ולהפנים אותו. אם התלמידים טועים באחת המילים ואינם זוכרים את הכלל הנלמד, ניתנת להם תזכורת בעזרת התמונה.

פינת המילים או צירופי מילים

בפינה זו התלמידים מתבקשים למצוא במילים את הכלל הלשוני הנלמד.

פינת המילון

בפינה זו התלמידים מתבקשים להציע מילים על-פי הכלל הלשוני המצוין. תלמידים שמתקשים להציע מילים יכולים להיעזר במילונים שונים כמו: מילון ספיר, המילון העברי המרוכז, רב מילים הצעיר, או במקור אחר. כאן כדאי לעודד את התלמידים למצוא גם מילים שאינן שכיחות בשפה.

פינת המשפטים

בפינה זו התלמידים נדרשים לבצע בכל פעם משימה שונה שעניינה המשפט. הם מאתרים את הכלל הנלמד במשפטים נתונים, מפעילים את הכלל במשפט שבחרו, משנים משפט על-פי הכלל הנלמד ומשלימים מילים חסרות בתוכם. בעזרת פעילויות אלה אנו מפתחים את יכולתם של התלמידים לשים לב למרכיבי המילה ולנסח משפטים על-פי כללים לשוניים.

פינת ההשוואה

בפינה זו התלמידים מוצאים את הדומה ואת השונה במילים שונות מבחינת הכלל הלשוני הנלמד, ובכך מפתחים התנהגות משווה ספונטנית בין מילים.

פינת המיון

בפינה זו התלמידים לומדים לארגן פריטים נפרדים לקבוצות לפי כללים הניתנים מראש. הם ממיינים בכל פעם על-פי עקרון שונה: פעם על-פי כלל לשוני, פעם על-פי מיקום הכלל במילה ופעם על-פי חלקי הדיבר השונים (שמות, פעלים, תארים). המיון משמש דרך טובה לזכור מידע. במקום למנות את הפריטים אחד לאחד, אנו משתמשים בשם הקבוצה הכוללת ובכך מייעלים את הפעילות הקוגניטיבית שלנו וחוסכים זמן ומאמץ. חשוב לוודא שהתלמידים מבינים, כי הקריטריון שאנו בוחרים למיון פרטים הוא רק אחד מתוך כמה קריטריונים אפשריים, ואנו יכולים לבחור גם קריטריון אחר – הכול לפי הצורך והמטרות שלנו. עיקרון המיון בא לידי ביטוי בספר גם בעזרת פינת התפזורת.

פינת השיר

התלמידים מחפשים בתוך שירים את המילים שבהן מיוצג הכלל הלשוני. השירים המופיעים בחוברת מתאימים לגילים שונים ומודגם בהם הכלל הנלמד. נוסף על כך אפשר גם לדון בתכני השירים ולפתח את יכולת הניתוח וההבעה של התלמידים.

פינת היוצר

לתלמידים ניתנת הזדמנות לשפר ולפתח את יכולת ההבעה בכתב ואת היצירתיות שבהם. הם כותבים לפי יכולתם שיר, סיפור, דו-שית, כתבה, פרסומת וכדומה, ובהמשך מאתרים בהם את הכלל הלשוני הנלמד. כדאי להציג פעילות זאת כתחרות כיתתית, כדי להגביר את המוטיבציה של התלמידים. מומלץ לתלות את היצירות של התלמידים על קיר בכיתה. תלמידים שמתקשים לכתוב בעצמם, יכולים לעיין בספרי שירה, בסיפורים שונים, בשבועונים, בפרסומות ובעיתונים ולמצוא בהם חומר כתוב, המתאים לכלל הלשוני הנלמד. בפינה זו אנו גם ממליצים למורה להציג לתלמידים שירים ידועים, שבהם הכלל הלשוני בא לידי ביטוי.

פינת התפזורת ופינת המשחק

התלמידים מפעילים את הכלל הלשוני הנלמד בדרך משחק. כדאי לתת לתלמידים לבנות בעצמם משחקים שמסכמים מספר חוקים שנלמדו בכיתה.

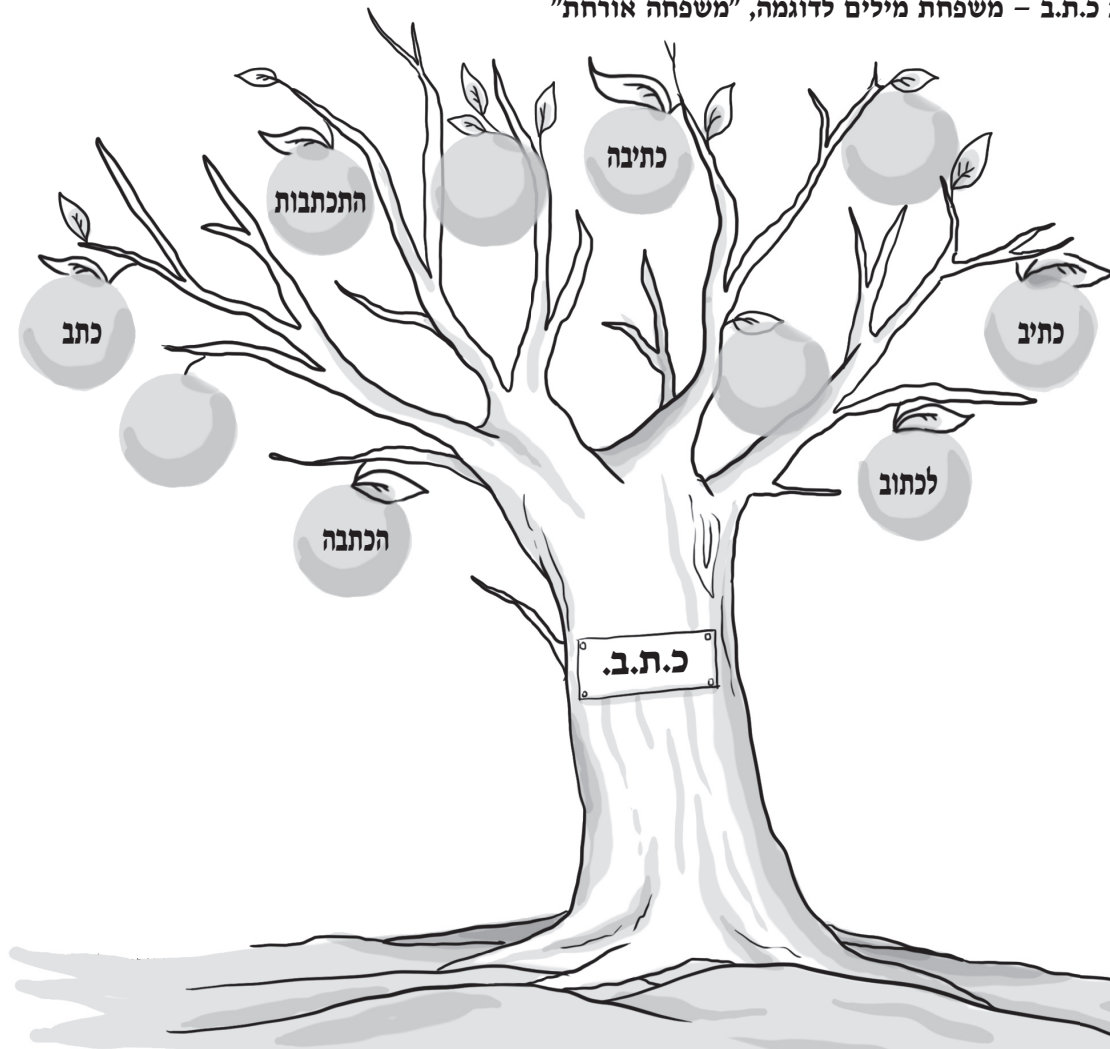
פינת יוצאי הדופן

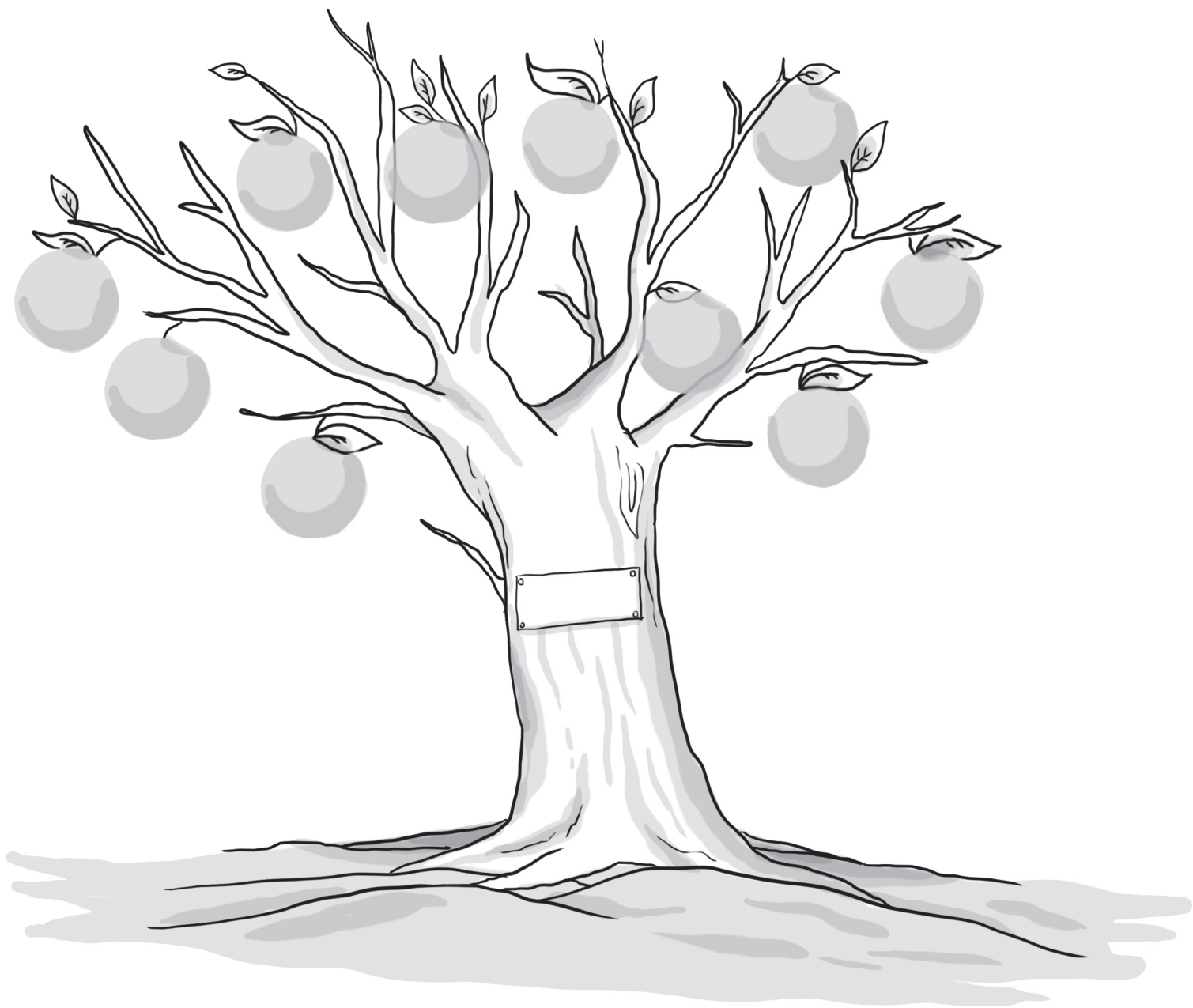
התלמידים לומדים, כי במקצת המילים הכלל הלשוני שנלמד אינו בא לידי ביטוי. על המורה להסביר, כי יש מילים שאינן עונות על הכלל הנלמד והן אפוא יוצאות דופן.

הערות עקרוניות

1. כיוון שהערכה היא מודולארית, המורה יכול לוותר על תרגילים שונים, כשנראה לו שהתלמידים שולטים בכלל הנלמד ומסוגלים לפעול על-פי. כמו כן, בסוף כל יחידה יש לבדוק אם התלמידים כותבים על-פי הכללים שנלמדו ביחידה. מומלץ להוסיף תרגילים ומשחקים לתלמידים המתקשים.
2. בשלבים שונים של העבודה נדרשים התלמידים להגות את המילה בעת כתיבתה. תהליך ההגייה הוא חלק מהתהליך המטא-קוגניטיבי של התלמידים. חשוב להסביר להם, מדוע הם נדרשים להגות את המילה בעת כתיבתה, ולהביא למודעותם את העובדה שהעברית היא שפה אלפביתית. ופירוש הדבר: שמילותיה הכתובות מורכבות מרצף אותיות, שכל אחת מהן מייצגת הגה מסוים. הבנת העיקרון הזה חשובה להתפתחות יכולת האיות.
3. בערכה מצויות עבודות יצירתיות רבות. כדאי לעודד את התלמידים לבצע אותן הן בשיטה של תחרותיות והן בהקצאת מקום בכיתה לעבודות התלמידים.
4. חשוב בתחילת כל שיעור לציין מה נלמד בשיעור הקודם ומה מטרת שיעור זה. בסוף כל שיעור אחד הילדים יציין מה נלמד בשיעור.
5. כדאי שכל ילד יכין פנקס קטן ובו הוא יכתוב את כל הכללים שנלמדו. אפשר לבקש מהילדים להוסיף לכלל כלל ציור יצירתי או משפט שיעזור לו לזכור את הכלל.
6. חשוב לבדוק אם הילדים מיישמים את החוקים הנלמדים בשיעורי הכתיב גם בשיעורים אחרים.
7. חשוב שכל שבוע תגיע לכיתה "משפחה אורחת" של מילים ותיערך היכרות עם החברים השונים של המשפחה. המשפחה תיבחר על-פי שגיאות הכתיב שימצאו בספרים ו/או במחברות הילדים. לשיפור יכולת האיות, יש לבחור רק משפחות שמצויות בהן "אותיות מקשות" (הומופוניות).

משפחת כ.ת.ב. – משפחת מילים לדוגמה, "משפחה אורחת"

האות ו כאם קריאה

למורה

כשלב מקדים יש להסביר לתלמידים, לשם מה הומצאו אימות קריאה ומה תפקידן.

הצעה למערך שיעור

המורה יכתוב על הלוח שיר בלי אימות קריאה ויבקש מן התלמידים לקרוא אותו (עדיף שיר מוכר שהילדים אוהבים) דוגמה:

לאר הככבם

לאר הככבם הנצצם,	לאור הכוכבים הנוצצים,
בלילות הקיץ הלהטם,	בלילות הקיץ הלוהטים,
פסע דרן לאט	פוסע דורון לאיטו
לכון הבית של סבת.	לכיוון הבית של סבתו.
לפתע מל מפעת,	לפתע מולו מופיעות,
שלוש פית קטנת	שלוש פיות קטנות
ול הן אמרת:	ולו הן אומרות:
"אתך אן אהבת"	"אותך אנו אוהבות".

האם הבנתם את הכתוב?

חשבו, מדוע קשה לקרוא את הקטע?

בכתב העברי הקדום כתבו את העיצורים בלי אימות הקריאה. הקורא נדרש להגות את המילה בעזרת ההקשר.

כך, למשל, אם נרשמו העיצורים "כתבת", היה אפשר לקרוא אותם כך: כותבות, כתבתי, כתובות, כתבת, כתובת, וכו'. ועוד.

כדי להקל על הקריאה, החלו להשתמש באותיות אהו"י (אימות קריאה) לסימון התנועות, והן עוזרות לנו לקרוא בלי ניקוד.

על הכותב לדעת מתי לרשום כל אחת מן האותיות האלה, כדי לכתוב נכון.

כדאי להסביר לתלמידים את ההבדל בין כתיב מלא (בלי ניקוד) לבין כתיב חסר (עם ניקוד) ולהדגיש שאנו כותבים בדרך-כלל בכתיב מלא.

אפשר להציג בכיתה טקסטים מנוקדים וטקסטים שאינם מנוקדים ולציין באילו סוגי טקסטים מנוקדים (שירים, טקסטים מקראיים, עיתונים לעולים חדשים וכדומה).

דוגמות למילים בכתיב מלא: לשמוע, מכנסיים, מטיילת.

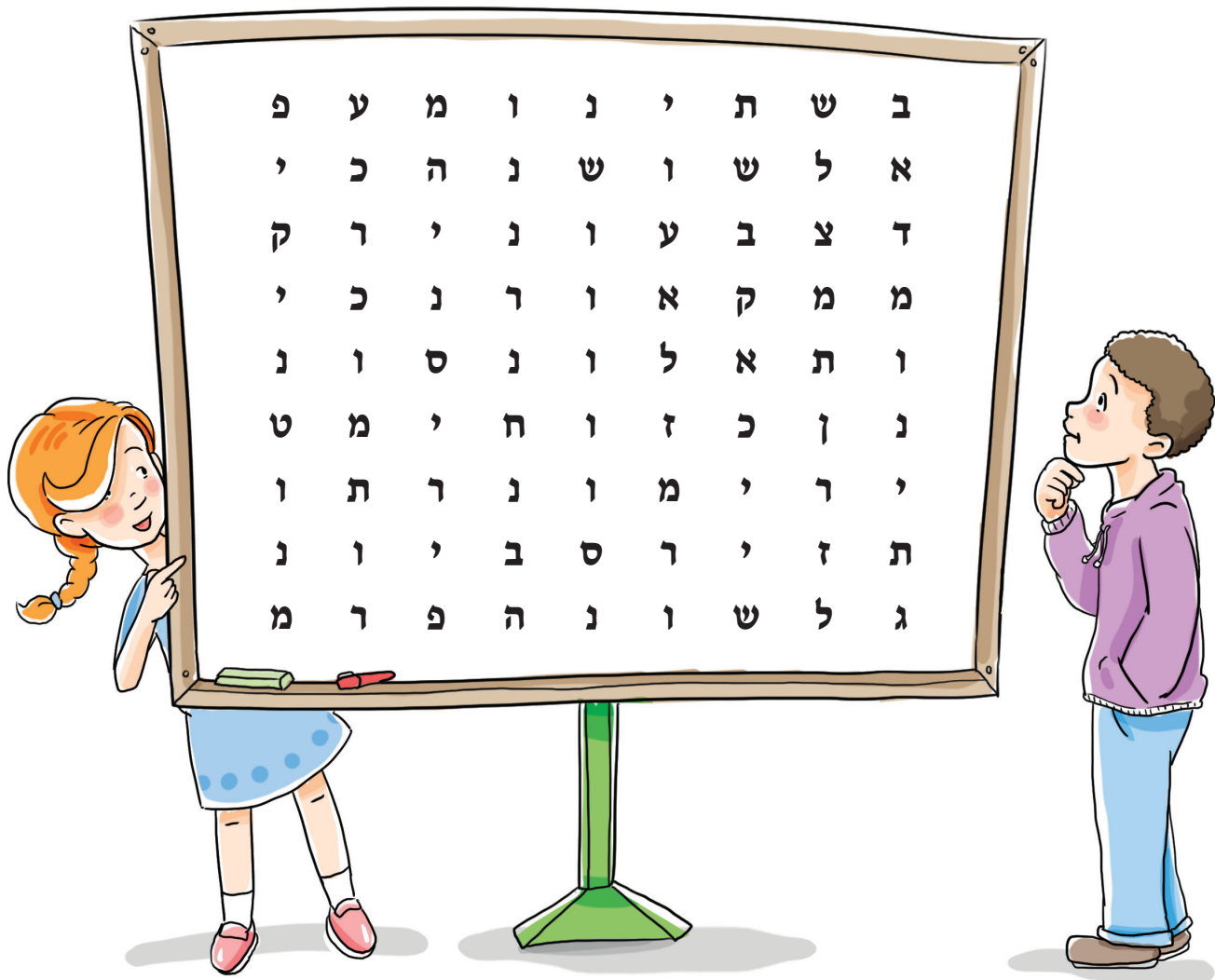
בכתיב חסר: לְשָׁמַעַ, מְכַנְסִים, מְטִילָת.

פינת התפזורת

צמחים

לפניכם רשימה של צמחים, שבהם מופיעה התנועה □. מצאו את המילים בתפזורת. אפשר למצוא אותן משמאל לימין, מימין לשמאל, מלמעלה למטה, מלמטה למעלה ובאלכסון.

שושנה, אורן, אלון, אָזוב, סביון, רימון, רותם, צבעוני, שְׁעוֹנִית, יקינטון, לשון-הפר, לימון, כַּרְפוֹס, אדמונית, פעמונית.

מספר המשתתפים: 2-4 תלמידים

ציוד למשחק: כרטיסי המשחק מצויים בעמודים 237-255.

הוראות למשחק:

מחלקים לכל משתתף ארבעה קלפים. שאר הקלפים מונחים בצד, כשצדן הגלוי כלפי מטה (קופה). כל משתתף מבקש בתורו מאחד המשתתפים (לפי בחירתו) קלף שנחוץ לו להשלמת רביעייה. קיבל המשתתף את הקלף המבוקש, הוא רשאי לבקש קלף נוסף (ממשתתף לפי בחירתו). לא קיבל המשתתף את הקלף המבוקש, הוא לוקח קלף מהקופה והתור עובר למשתתף הבא.

מטרת המשחק: לאסוף את מירב הרביעיות.

חמור	חמור	חמור	חמור
1. חמור	1. חמור	1. חמור	1. חמור
2. חמור	2. חמור	2. חמור	2. חמור
3. ראינו חמור במושב.	3. ראינו חמור במושב.	3. ראינו חמור במושב.	3. ראינו חמור במושב.
4. עשית דבר חמור מאוד.	4. עשית דבר חמור מאוד.	4. עשית דבר חמור מאוד.	4. עשית דבר חמור מאוד.

פינת השיר

שנו את השיר מלשון יחיד ללשון רבים:

ניפגש בעוד יום או יומיים / רבקה מוצפי

הוא היה החבר	הם
הכי טוב שלי	הכי שלי
עד אתמול בצהריים.	עד אתמול בצהריים.
אז מה באמת קרה	אז מה באמת קרה
שפתאום התבלבל -	שפתאום -
צעק וגידף וקילל	
והיה לגמרי אחר.	לגמרי .
הרגשתי נעלב	הרגשתי נעלב
ממש נורא.	ממש נורא.
ומה עכשיו?	ומה עכשיו?
אז אולי,	אז אולי,
בעוד יום או יומיים,	בעוד יום או יומיים,
שוב ניפגש במגרש.	שוב ניפגש במגרש.
הוא בשקט ייגש	בשקט
ויגיד בקול רך:	בקול רך:
"סליחה,	"סליחה,
לא רציתי לפגוע בך,	לא לפגוע בך,
אני באמת מתנצל	באמת
שככה יצא".	שככה יצא".
הוא יחלוץ סנדליו	
ונפתח בריצה	ונפתח בריצה
ושוב נעשה תחרות,	ושוב נעשה תחרות,
אבל הפעם	אבל הפעם
אני ממש אשתדל	אני ממש אשתדל
שלא אגיע לפניו.	שלא אגיע .

למורים:

אפשר לבקש מהתלמידים לשנות את השיר גם מיחיד לרבות. אפשר להפנות את התלמידים לשיר - "אני עושה לי מנגינות" / מילים: חיים חפר, לחן: דובי זלצר. השיר מופיע בספר "עם ישראל שר" של שרה'לה שרון ועמוס פורת, עמוד 342. התלמידים יתבקשו להוציא מתוך השיר מילים בלשון רבים (או בלשון רבות) ולהפוך אותן ללשון יחיד (או ללשון יחידה).

פינת המשחק

משחק שמיני

משחק מסלול

מספר השתתפים: 2-4 תלמידים

ציוד למשחק:

1. דף מסלול, נמצא בעמוד 285.
2. "שעון" המורה על הזמן המתבקש (חץ המסתובב ומורה על הזמן - עבר, הווה או עתיד), נמצא בעמוד 279.
3. "שעון" המורה על הגוף המתבקש (חץ המסתובב ומורה על הגוף - עשרה גופים), נמצא בעמוד 279.
4. כרטיסיות שורשים, מצויים בעמוד 277.
5. קובייה.

הוראות למשחק:

מחלקים לכל משתתף "חייל". מניחים על השולחן את שני השעונים ואת כרטיסיות השורשים בערימה. כל משתתף בתורו מרים כרטיסיות שורשים, מסובב את שני השעונים ומטה את הפועל בהתאם. אם היטה את השורש בצורה נכונה, הוא רושם את התשובה על גבי דף (לביקורת), מטיל את הקובייה וצועד בהתאם. אם לא היטה נכון את הפועל התור עובר למשתתף הבא.

מטרת המשחק: להגיע ראשון לסיום המסלול.

